

Warszawa, 09.02.2024 r.

dr hab. Krzysztof Falkowski, prof. SGH
Szkola Główna Handlowa w Warszawie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Kingi Nawracaj-Grygiel

**pt.: „Konkurencyjność przemysłu przetwórczego krajów Grupy Wyszehradzkiej wobec
założeń czwartej rewolucji przemysłowej w latach 2007-2021”**

Niniejsza recenzja rozprawy doktorskiej mgr Kingi Nawracaj-Grygiel przygotowana została na podstawie pisma prof. dr. hab. Stanisława Popka (Dyrektora Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie) z dnia 24.11.2023 r. z prośbą o ocenę przedmiotowej pracy, w ślad za decyzją Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie z dnia 20.11.2023 r.

Rozprawa doktorska mgr Kingi Nawracaj-Grygiel zatytułowana: „Konkurencyjność przemysłu przetwórczego krajów Grupy Wyszehradzkiej wobec założeń czwartej rewolucji przemysłowej w latach 2007-2021”, będąca przedmiotem niniejszej recenzji, została napisana pod kierunkiem naukowym dr. hab. Edwarda Molendowskiego, prof. AWSB. Promotorem pomocniczym była dr Marta Ulbrych. Rozprawa liczy 239 stron, z czego 32 strony aneksu statystycznego oraz 21 stron spisu literatury.

Zgodnie z art. 187 ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazać ogólną wiedzę teoretyczną autora w danej dyscyplinie naukowej (w tym przypadku w ekonomii i finansach) oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W związku z powyższym, w przedmiotowej recenzji w szczególności oceniono wartość merytoryczną oraz naukową rozprawy, w tym m. in. sposób sformułowania problemu badawczego, cele i hipotezy badawcze, układ prezentowanych treści, zastosowane metody badawcze oraz przeprowadzono ocenę merytoryczną poszczególnych części rozprawy. Dodatkowo ocenie poddano także stronę redakcyjną oraz językową pracy. Powyższe elementy stały się podstawą sformułowania oceny końcowej.

Problematyka rozprawy

Praca dotyczy problematyki konkurencyjności przemysłu przetwórczego krajów Grupy Wyszehradzkiej (V4) w świetle wyzwań wynikających z czwartej rewolucji przemysłowej. Problematyka ta jest bardzo interesująca, aktualna, a także niezwykle ważna z punktu widzenia wysokiej dynamiki zmian we współczesnej gospodarce światowej. Wpisuje się ona w szeroki nurt badań nad międzynarodową konkurencyjnością, w szczególności, w zakres badań nad konkurencyjnością na poziomie mezo. Jest to o tyle ważne i pożądane, iż zdecydowanie częściej bowiem prowadzone są badania na poziomie całych gospodarek czy nawet ugrupowań integracyjnych oraz przedsiębiorstw. Z tego też względu podjęcie przez Autorkę badań nad konkurencyjnością przemysłu przetwórczego krajów V4 w celu kompleksowej oceny poziomu oraz determinant jego konkurencyjności w tych krajach samo w sobie stanowi ważną próbę uzupełnienia istniejącego dorobku w przedmiotowym zakresie, tak badań nad mezokonkurencyjnością, jak i nad konkurencyjnością Czech, Polski, Słowacji oraz Węgier. Wybór zaś przetwórstwa przemysłowego w kontekście prowadzonych badań także należy ocenić bardzo pozytywnie z uwagi na fakt istotnego znaczenia przetwórstwa przemysłowego dla analizowanych krajów V4. Uwzględniając powyższe, wybór problematyki rozprawy należy uznać za trafny i w pełni uzasadniony.

Wartość merytoryczna i naukowa rozprawy

We wstępie rozprawy doktorskiej jej Autorka, w oparciu o krytyczny przegląd literatury przedmiotu, w tym stan dotychczasowych badań z przedmiotowej problematyki, sformułowała 4 szczegółowe pytania badawcze. Na ich podstawie zdefiniowała w sposób jasny i klarowny główny cel badań prezentowanych w dysertacji, a mianowicie „*identyfikacja determinant i ocena zmian pozycji konkurencyjnej przemysłu przetwórczego gospodarek krajów V4 w latach 2007-2021 w kontekście czwartej rewolucji przemysłowej*”. Powyższy cel główny rozprawy został następnie uzupełniony o 7 celów szczegółowych, odnoszących się do kolejnych części rozprawy w jej poszczególnych rozdziałach. Generalnie zarówno cel główny, jak i cele szczegółowe (mimo ich stosunkowo dużej liczby) nie budzą zastrzeżeń, niemniej jednak zwrócić należy uwagę na cel szczegółowy nr 5: „*dokonanie krytycznej analizy czynników kształtujących konkurencyjność przetwórstwa przemysłowego w krajach V4 w latach 2007-2021*” – analiza czegokolwiek nie może być sama w sobie celem badań a jedynie metodą,

środkiem do realizacji celu. Wszystkie cele, zarówno cel główny, jak i cele szczegółowe zostały z powodzeniem zrealizowane w rozprawie.

W rozprawie doktorskiej nie sformułowano jednej, głównej hipotezy badawczej, zaś cztery równorzędne hipotezy. Budzi to moje pewne zastrzeżenia. Osobiście bowiem jestem zwolennikiem sformułowania jednej, głównej hipotezy badawczej, uzupełnionej o hipotezy pomocnicze, których weryfikacja lub falsyfikacja prowadzą do sprawdzenia owej hipotezy głównej. Ponadto uważam, iż hipotezy badawcze powinny bezpośrednio korespondować z postawionymi pytaniami badawczymi, a tak nie jest do końca w przypadku przedmiotowej rozprawy doktorskiej.

Na podstawie pogłębionej, krytycznej analizy literatury, w tym przeglądu istniejących badań z przedmiotowego zakresu, Autorka właściwie zidentyfikowała lukę badawczą i podjęła (z powodzeniem) próbę jej uzupełnienia w oparciu o przeprowadzone badania o charakterze teoretyczno-empirycznym. Metody badawcze zastosowane w rozprawie nie budzą zastrzeżeń, zostały właściwie dobrane i zastosowane. Ważną wartością dodaną rozprawy i wkładem do nauki jest stworzenie autorskiego indeksu konkurencyjności przetwórstwa przemysłowego, uwzględniającego wyzwania czwartej rewolucji przemysłowej, który może mieć zastosowanie do analogicznych badań w przypadku innych gospodarek. Całość stanowi interesujące uzupełnienie i rozwinięcie badań ekonomicznych w zakresie badań nad mezokonkurencyjnością.

Celowi rozprawy podporządkowana została jej struktura. Praca składa się z pięciu rozdziałów. Rozdział pierwszy, zatytułowany „Teoretyczne aspekty konkurencyjności przetwórstwa przemysłowego” zawiera krytyczny przegląd literatury z zakresu konkurencyjności międzynarodowej w wymiarze makro, mezo i mikroekonomicznym, ze szczególnym uwzględnieniem konkurencyjności przemysłu przetwórczego, zarówno w zakresie jego zdolności, jak pozycji konkurencyjnej oraz wpływu na konkurencyjność makroekonomiczną całej gospodarki. Zawartość merytoryczna tego rozdziału dowodzi o swobodzie Autorki w poruszaniu się w temacie konkurencyjności międzynarodowej, zwłaszcza w jej wymiarze mezoekonomicznym, co z kolei odzwierciedla to, w jak wysokim stopniu Autorka zapoznała się z literaturą przedmiotu.

W drugim rozdziale (również rozdział teoretyczny), zatytułowanym „Znaczenie i implikacje czwartej rewolucji przemysłowej dla przemysłu przetwórczego”, Autorka po uprzednim zdefiniowaniu czwartej rewolucji przemysłowej oraz przemysłu 4.0, ze szczególnym uwzględnieniem różnic między nimi, omawia znaczenie oraz implikacje czwartej rewolucji

przemysłowej dla przemysłu przetwórczego, zwłaszcza przez pryzmat nowych, wynikających z niej determinant konkurencyjności przetwórstwa przemysłowego. Na bazie studiów literaturowych, Autorka zidentyfikowała również tzw. nowe determinanty kształtujące konkurencyjność przetwórstwa przemysłowego w realiach współczesnej gospodarki światowej, tj. 12 czynników pogrupowanych w cztery kategorie: zdolność produkcyjna i eksportowa, kapitał ludzki, infrastruktura badawczo-rozwojowa oraz wykorzystanie technologii ICT. Były one podstawą do skonstruowania w dalszej części rozprawy (rozdział 5) autorskiego indeksu konkurencyjności przetwórstwa przemysłowego. Niniejszy rozdział, bardzo dobrze napisany i osadzony w literaturze przedmiotu, charakteryzuje się wysoką wartością poznawczą.

Rozdział trzeci, który ma charakter teoretyczno-empiryczny, zatytułowany „Priorytety polityki przemysłowej w warunkach czwartej rewolucji przemysłowej”, jak sam tytuł wskazuje, traktuje o polityce przemysłowej. Najważniejszą jego częścią z punktu widzenia celu rozprawy jest część poświęcona ocenie polityki przemysłowej poszczególnych krajów V4 w kontekście tworzenia warunków ramowych dla wdrażania założeń czwartej rewolucji przemysłowej. Całość osadzona jest także w szerszej perspektywie europejskiej. Brakowało mi jednak w tym rozdziale, w jego części teoretycznej, odniesienia w większym zakresie do problematyki konkurencyjności, w szczególności powiązania polityki przemysłowej z konkurencyjnością i omówienia określonych współzależności w tym zakresie w warunkach czwartej rewolucji przemysłowej. Nie zmienia to jednak faktu, iż cały rozdział trzeci prezentuje wysoką wartość merytoryczną.

Kolejny, czwarty rozdział rozprawy ma charakter stricte empiryczny i zawiera wyniki szczegółowej analizy uwarunkowań i czynników konkurencyjności produkcji przemysłowej w krajach V4 oraz znaczenia przemysłu przetwórczego dla poszczególnych gospodarek tych krajów na tle średniej dla całej grupy V4 oraz krajów członkowskich UE. Kolejnym istotnym elementem przeprowadzonej analizy była ocena poziomu zaawansowania technologicznego w gospodarkach krajów V4. Wartościową poznawczo częścią niniejszego rozdziału jest zwłaszcza analiza znaczenia przemysłu przetwórczego dla gospodarek krajów V4 w badanych okresie 2007-2021, jak również analiza zdolności konkurencyjnej przemysłu przetwórczego V4 z punktu widzenia źródeł posiadanych przewag. Wysoko należy także ocenić wspomnianą powyżej analizę poziomu zaawansowania technologicznego w gospodarkach krajów V4, w tym zwłaszcza w odniesieniu do przemysłu przetwórczego. Wszystkich powyższych analiz dokonano z należytą starannością oraz przy użyciu właściwych narzędzi.

Szczególnie wartościową z punktu widzenia wkładu Autorki w rozwój nauki, częścią rozprawy jest rozdział piąty, zatytułowany „Indeks konkurencyjności przetwórstwa przemysłowego uwzględniający założenia czwartej rewolucji przemysłowej”. Samo sformułowanie tytułu niniejszego rozdziału budzi jednak moje duże wątpliwości. Tytuł ten bowiem nie opisuje/nie oddaje zawartości całego rozdziału. Tak naprawdę bowiem stworzenie przez Autorkę własnego indeksu konkurencyjności przetwórstwa przemysłowego nie było celem samym w sobie, a miało posłużyć i w efekcie posłużyło do oceny poziomu konkurencyjności przetwórstwa przemysłowego krajów V4, co zostało przez Autorkę zrobione w piątym rozdziale rozprawy. Powyższa uwaga w żaden sposób nie umniejsza wysokiej wartości przeprowadzonej analizy porównawczej kształtowania się zmian konkurencyjności przetwórstwa przemysłowego w krajach V4, z wykorzystaniem CIP (*Competitive Industrial Performance Index*) oraz autorskiego syntetycznego indeksu konkurencyjności, który notabene został przygotowany oraz zastosowany poprawnie, w sposób niebudzący jakichkolwiek zastrzeżeń. Przeprowadzona analiza umożliwiła Autorce zweryfikowanie sformułowanych we wstępie dwóch kolejnych hipotez badawczych.

W zakończeniu rozprawy, poza podsumowaniem i odniesieniem się do uzyskanych wyników oraz postawionych hipotez badawczych, Autorka wskazuje także m. in. na określone ograniczenia przeprowadzonej analizy, dając wyraz swojej dojrzałości badawczej. Przedstawia również określone rekomendacje dla krajów Grupy Wyszehradzkiej.

Reasumując, całość rozprawy stanowi interesujące i właściwe ujęcie problemu badawczego, jakim jest poziom oraz uwarunkowania konkurencyjności przemysłu przetwórczego krajów Grupy Wyszehradzkiej w realiach czwartej rewolucji przemysłowej. Układ treści rozprawy jest spójny, logiczny i podporządkowany jej celowi, który także został sformułowany poprawnie.

Brak jest w pracy jednej głównej hipotezy badawczej, względnie uzupełnionej przez hipotezy pomocnicze, za to sformułowano 4 równorzędne hipotezy badawcze, które należy ocenić jako właściwie postawione, i które w trakcie prowadzonej pogłębionej analizy problemu badawczego zostały z powodzeniem zweryfikowane.

Metody badawcze i narzędzia w rozprawie należy uznać za właściwie dobrane i zastosowane. Szczególną wartość naukową stanowi autorski indeks konkurencyjności przetwórstwa przemysłowego o uniwersalnym zastosowaniu. Autorka dokonała także krytycznej oceny wyników przeprowadzonych badań. Sformułowane wnioski są interesujące z punktu widzenia celu poznawczego oraz, jak sądzę, rozwoju nauki, a także polityki gospodarczej krajów Grupy Wyszehradzkiej.

Warto też podkreślić, iż Autorka bardzo porządnie przeprowadziła studium literaturowe, o czym może świadczyć liczba pozycji literatury (384 pozycji literatury polskiej i zagranicznej), dbając przy tym o uwzględnienie najnowszych opracowań naukowych z przedmiotowego zakresu (z lat 2022-2023), co zasługuje na wyróżnienie.

Strona redakcyjna oraz językowa rozprawy

Od strony redakcyjnej, rozprawa została przygotowana w sposób staranny i dokładny. Na wysoką ocenę zasługuje także szata graficzna, którą charakteryzuje wysoka jakość wykonania wszelkich tabel (45), a zwłaszcza rysunków (17) i wykresów (35), które zostały przygotowane w kolorze, co bardzo ułatwia analizę danych na nich przedstawionych. Dodatkowo, są one wyjątkowo przejrzyste, estetyczne i dokładne. Wszystkie one bez wątpienia stanowią bardzo ważne i istotne wzbogacenie przekazu treści.

Generalnie, rozprawa została napisana piękną polszczyzną, co sprawia, iż czyta się ją bardzo dobrze. Pod względem stylistycznym oraz interpunkcyjnym również została przygotowana bardzo starannie, aczkolwiek zdarzają się nieliczne, drobne literówki czy omyłki stylistyczne.

Korzystając z okazji chciałbym zwrócić uwagę Autorce rozprawy na trzy kwestie. Po pierwsze, nie należy pisać o „zweryfikowaniu pozytywnym hipotezy badawczej” (s. 175). Sugeruje to bowiem, iż można coś „zweryfikować negatywnie”. W przypadku hipotez badawczych mówimy albo o ich weryfikacji, i to już samo w sobie oznacza potwierdzenie ich prawdziwości, albo też o ich falsyfikacji, czyli odrzuceniu ich prawdziwości. Druga kwestia, w rozprawie można zauważyć brak konsekwencji (dowolność) w stosowaniu terminów „kraje V4” oraz „gospodarki V4”. Nie ulega jednak wątpliwości, iż nie są one do końca względem siebie substytucyjne i tym samym nie powinny być stosowane w sposób dowolnie zamienny. I ostatnia drobna uwaga, w zakończeniu Autorka pisze o BIZ-ach w przetwórstwie przemysłowym (s. 178) podając dane o tychże w „dolarach”. W tym przypadku należałoby zastosować zapis USD, gdyż zapewne chodziło o dolary amerykańskie (z resztą adekwatnie do stosowanego w rozprawie zapisu „EUR” w odniesieniu do danych wyrażonych w walucie euro).

Podsumowanie

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska pt.: „Konkurencyjność przemysłu przetwórczego krajów Grupy Wyszehradzkiej wobec założeń czwartej rewolucji przemysłowej w latach 2007-

2021” przygotowana przez mgr Kingę Nawracaj-Grygiel jest opracowaniem, które oceniam jednoznacznie pozytywnie. Praca ta stanowi ważny wkład Autorki w rozwój nauki, w dyscyplinie ekonomia i finanse. Jest też dowodem, iż mgr Kinga Nawracaj-Grygiel posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia badań, w tym opracowania i doboru narzędzi badawczych, analizy danych i wyników oraz konstruowania wniosków.

Biorąc pod uwagę wysoką wartość naukową ocenianej rozprawy doktorskiej p. mgr Kingi Nawracaj-Grygiel jednoznacznie stwierdzam, iż spełnia ona w mojej ocenie wszystkie wymogi określone w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz. U. 2022 r., poz. 574, z późn. zm.) w związku z ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669, z późn. zm.). W związku z powyższym, wnioskuję do Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie o dopuszczenie mgr Kingi Nawracaj-Grygiel do publicznej obrony.

dr hab. Krzysztof Falkowski, prof. SGH